

Deme László: Csak tükröz, vagy terjeszt?

Halad a kor, s mi is haladunk vele – írtam valahol úgy két évtizede. És aggódva hozzátettem: De hova halad a kor, és hova visz bennünket? Költői-szónoki kérdésem pusztába kiáltott szóként veszett a semmibe, akkor is, azóta is mindannyiszor. Példákat kutatóként sem mondok itt, bár magánemberként nekem is kicsusszan egy-egy a számon. Csakhogy nem akármikor és akárhol!

Gondolom: sejteni már, hogy azokra a válogatott (vagy nagyon is válogatás nélküli) gorombaságokra és trágárságokra gondolok, amelyeket tizenéves fiúk és leánykák szájából éppoly természetességgel hallunk a legnyilvánosabb helyeken is kiröppenni, ahogy ma már moziban, kabarékban, egyes rádió- és tévéműsorokban is. Elég két hasonló vagy hasonszórú partner, és az utcán, járműveken is akaratlan hallgatóivá válhatunk olyan magánbeszélgetéseknek, amelybe a többség még hallva is belepirul; s elég egy humorosnak szánt könnyű, vagy realistának szánt komoly műfajú művészeti produkcióra kapcsolni, s máris elönt minket a téma a maga legközönségesebb szókincsével.

Egyre nehezebb eldönteni: a mindennapi élet eldurvulása hat-e a művészi tükrözésre, vagy ez arra. De akárhogya is: a kettő semmiképp sem független egymástól, sőt egymást támogatva erősítve halad – mind lejjebb és lejjebb.

Mert ami művészi szándékú, s ráadásul tömeges, az hatásában sosem marad a pusztá tükrözés szintjén. Formál, alakít egyszersmind. Legalább azzal, hogy szentesít, akárha szándéktalanul is. Hiába érzi így az író: „Ez így van!”; az olvasók, a hallgatók kisebbik, de hangadó része így érti: „Ez így van jól!” A nagyobbik, de hallgató hányad meg így: „Ez, sajnos, így van!” Tehát a vaskosság kit felháborít, kit elbátortalanít, de senkire sem hatástalan.

„Szólj, s ki vagy, elmondom” – idézzük Kazinczytól. Hozzátehetem: ha hozzám vagy előttem szólsz, akkor azt is: minek nézel engem, címzett vagy véletlen hallgatót.